

UVALA
CASKA

Podrijetlo imena i povijesno-geografski okvir

1.

Prije dvije tisuće godina, u enciklopedijskom djelu *Prirodoslovje* (lat. *Naturalis Historia*), ugledni je rimski pisac i znanstvenik Plinije Stariji spomenuo otok Pag, nazivajući ga *Cissa*, tj. *Cissa* (čit. Kisa). Na što je Plinije mislio kad je nakon *Cissa* zapisao *Portunata* ili *Portunota* i danas je predmetom znanstvene rasprave, a jedna od pretpostavki kaže kako je riječ o pridjevu kojim se Kisa označuje kao naselje rođeno iz luke (lat. *portu nata*) ili po njoj u rimskome svijetu dobro poznato (lat. *portu nota*).

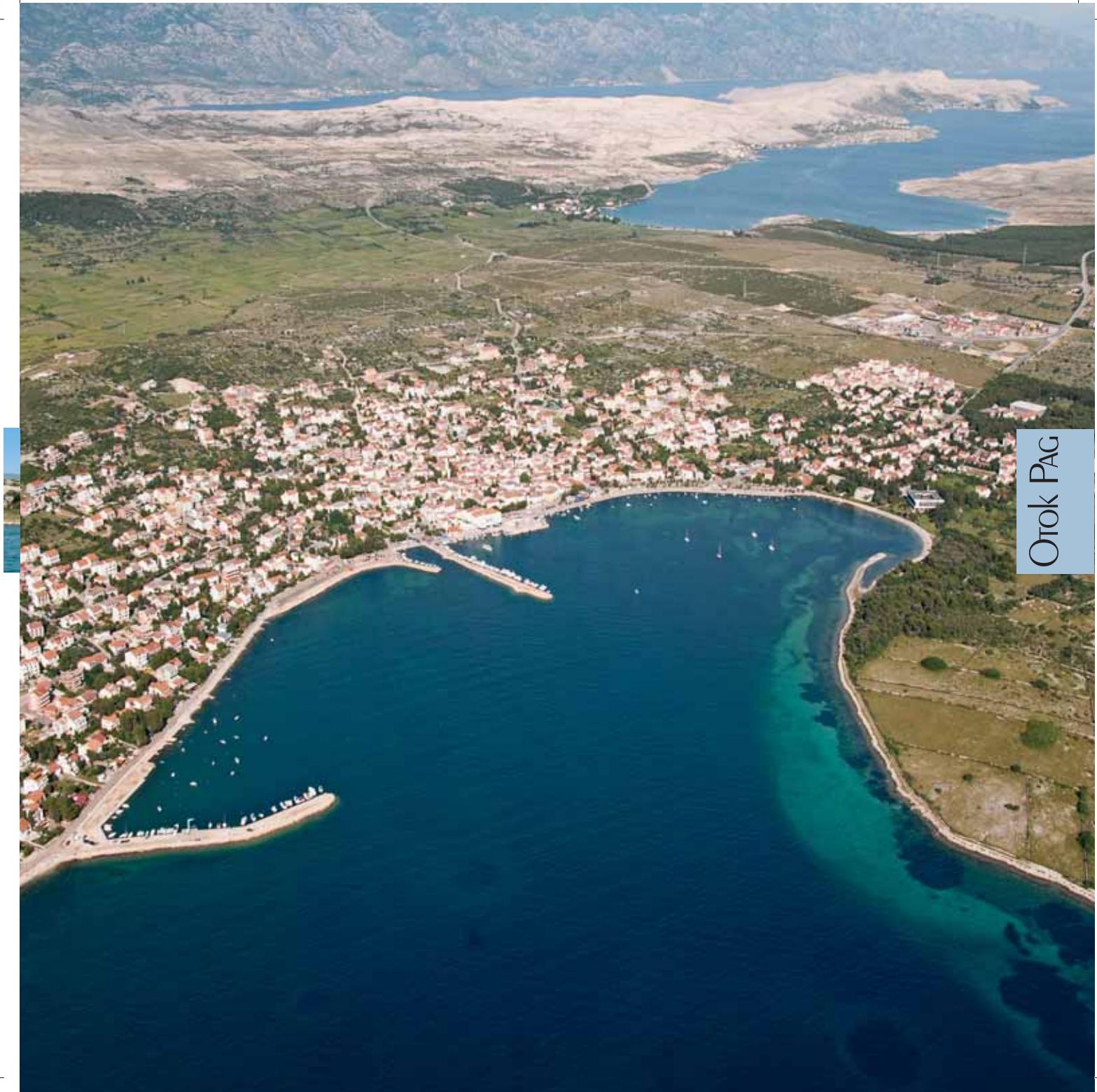
UVALA CASKA

Pod imenom *Sissa* (tj. *Cissa*) otok je ucrtan i na poznatoj *Peutingerovoј karti*, putnom zemljovidu nastalom u 4. st. po Kr., a tri stoljeća kasnije spomenut je u djelu *Kozmografija* anonimnog kartografa iz Ravene. Bizantski car Konstantin Porfirogenet u 10. ga je stoljeću naveo u obliku *Kissa*, združenom s imenom obližnjeg otoka Škrde u *Skerdakissa*.

Kisa je staro mediteransko ime nepoznatoga značenja, kojim su starosjedilački stanovnici otoka nazivali najvažnije otočko naselje smješteno najvjerojatnije negdje na širem području Novalje. Njegovo se ime za čitav otok koristilo do razvijenog srednjega vijeka, a do danas se očuvalo u imenu uvale Caske. Prema lingvističkim tumačenjima očigledno izvedeno iz imena *Cissa*, ime Caska svojom pridjevskom formom i danas upućuje na područje koje je pripadalo staroj Kisi.

Uvala Caska, udaljena svega nekoliko kilometara od Novalje i nadomak dinamičnog Zrća, smještena je na sjeverozapadnom kraju prostranog Paškoga zaljeva i na jugoistočnom kraju plodnog Novaljskoga polja. Duboka uvala Stara Novalja na suprotnoj strani istoga polja i luka Novalja, koju od polja dijeli tek nisko brdo Močićak, čine sa Caskom jedin-

Otok Pag

UVALA CASKA

stvenu povjesno-geografsku cjelinu. Njezino se središte nekada nalazilo na uzvisini zvanoj Košljun smještenoj na zapadnom rubu polja. S vrha uzvisine pruža se odličan pogled na sve tri spomenute uvale, a njezino se današnje ime izvodi iz romanske riječi *castellione* u značenju utvrde. Imena Stare Novalje i Novalje vuku svoje podrijetlo od latinskog *navalia*, u značenju mjesta za opskrbu i popravak brodova, a ponekad čak i luke korištene u ratne, a ne u trgovačke svrhe. Pješčane i šljunčane plaže na širem novaljskom području bile su pogodne za izvlačenje brodova pa je moguće da su se upravo na takvim mjestima nalazili arsenali antičke Kise.

O korištenju prostora Caske od prapovijesti do novoga doba svjedoče brojni arheološki ostaci i danas vidljivi na širem području uvale. Osobito intenzivan život u doba antike, dokumentiran moćnim ostacima građevina i nizom pokretnih arheoloških nalaza, stoljećima je razbuktavao maštu lokalnih stanovnika i privlačio pozornost putnika na mernika. Iako često spominjani u literaturi, oni su tek tijekom posljednjeg desetljeća postali predmetom sustavnih arheoloških istraživanja koja iz godine u godinu mijenjaju i obogaćuju dosadašnje spoznaje o dinamičnoj prošlosti otoka.

Otok Pag

2.

Legende

Potaknute množinom arheoloških nalaza uz obalu i u plitkome moru uvale, u novaljskom su se kraju usmeno predajom stoljećima prenosile legende o dramatičnom potonuću slavnoga i bogatoga grada Kise. Najčešće spominjana priča govori o dvije sestre, dobroj Boni i zloj Mali, i o anđelu kojega je Bog poslao da među zlim i iskvarenim stanovništvom Kise pronađe jedno dobro ljudsko stvorenje. Anđeo je pronašao Bonu i naložio joj da pobjegne iz grada koji je u strašnom potresu, za njezinim leđima, zauvijek nestao u moru.

UVALA CASKA

U drugoj je varijanti legende dobra sestra sa svojom lijepom i zdravom djecom živjela u ljutom siromaštu, dok je zla sestra sa svojom blijedom i nezdravom djecom plivala u neizmjernom bogatstvu. Kad je jednoga dana dobra sestra zatražila pomoći one zle, bila je grubo odbijena. Dragi se Bog silno naljutio i za kaznu potopio čitav grad, sklonivši prethodno dobru sestru i njezinu djecu na uzvisinu Sv. Jurja.

Godine 1968. novaljski je pučki pjesnik Ivan Šuljić-Iveša zapisao još tri varijante legende, za koje sam kaže: "Prelazeći od usta na usta, od pokoljenja na pokoljenje kroz mnogo stoljeća, razumljivo je da su pripovjedači raznih naroda što su se na ovom otoku izmijenili do danas štogod dodavali. Svaki od njih pripovijedao ih je na svoj način i po vlastitu ukusu, kako bi u slušatelja pobudio veću sućut; ili je dodao pokoju riječ, tako da su se s vremenom rastegle. Ali svoga vlastitog temelja nisu izgubile."

Otok Pag

Propast antičkoga naselja često se u literaturi povezivala s velikim potresom koji je šezdesetih godina četvrtog stoljeća po Kristu potresao Sredozemlje i zbog svojih dramatičnih posljedica ostao zabilježen u djelima antičkih pisaca. Kako dosadašnjim arheološkim i geološkim istraživanjima u Caski nisu otkriveni tragovi nikakve prirodne katastrofe, potonule arheološke ostatke u uvali valja pripisati polaganom podizanju razine mora koje kontinuirano traje već najmanje sedam tisuća godina.

Ipak, jaki erozivni procesi karakteristični za istočnu obalu Caske doveli su u prošlosti do loma stijena i debelih priobalnih zidova, što je kod lokalnog stanovništva moglo lako izazvati predodžbu prirodne katastrofe i nemilosrdne kazne Božje.

3.

Najstariji zapisi o starinama Caske

Starine Novalje i Caske vrlo su rano ušle u putopisnu literaturu. U 15. stoljeću istaknuti je humanist Palladio Fusco u djelu naslovljenom *Opis obale Ilirika* zapisao: „Da se otok ranije zvao Gisom tvrde domaći ljudi, i pokazuju na njemu ostatke grada koji se do danas naziva Gisom.“

UVALA CASKA

Mijat Sabljär

U 16. stoljeću mletački je dužnosnik Giovanni Giambattista Giustiniani na putu na službovanje u Zadru zastao s flotom u gradu Pagu. No, privučen pričama o zanimljivim antičkim ruševinama na sjevernom dijelu otoka, Giustiniani je svoje brodove otposlao na sigurniji vez u Rab, a sam se na konju uputio prema Novalji i Caski kako bi u miru proučio starine o kojima je slušao.

Polovicom 19. stoljeća Dalmacijom je u nekoliko navrata proputovao povjerenik Narodnog muzeja u Zagrebu, Mijat Sabljär, koji je u putnim bilježnicama marljivo bilježio sve kulturno-povijesne zanimljivosti na koje je putem nailazio. Godine 1852. posjetio je otok Pag, izradivši prvu skicu arheoloških ostataka u uvali Caski i na brdu Košljunu. Osim ostataka na kopnu, Sabljär je u Caski ucrtao i tragove zidova i drvenih greda koji su se nazirali u plitkome moru uvale.

Godine 1933. naš poznati povjesničar umjetnosti i konzervator Gjuro Szabo zapisao je svoje dojmova o otoku i podsjetio na njegovu bogatu, ali slabo istraženu prošlost. O antičkim ostacima u Caski Szabo kaže: „Polukružni završetak zatona posut je posvuda morem rbina, očito rimskog podrijetla, a najjasnije govore o nekadašnjoj veličini dvije are, koje su danas okrenute, te se natpisi ne vide, a kako su teške, ne mogu se za sada obrnuti... Po pričanju tamošnjih naseljenika...našlo se mnogo toga, ali je djelom odposlano u Veneciju, a djelom je slupano, dapače da je bilo i takovoga kamenja koje je imalo natpise... Sve u svemu vanredno zanimljiv kraj ta stara Kis sa, a uz to još i krasan krajolik.“.

4.

Prapovijest

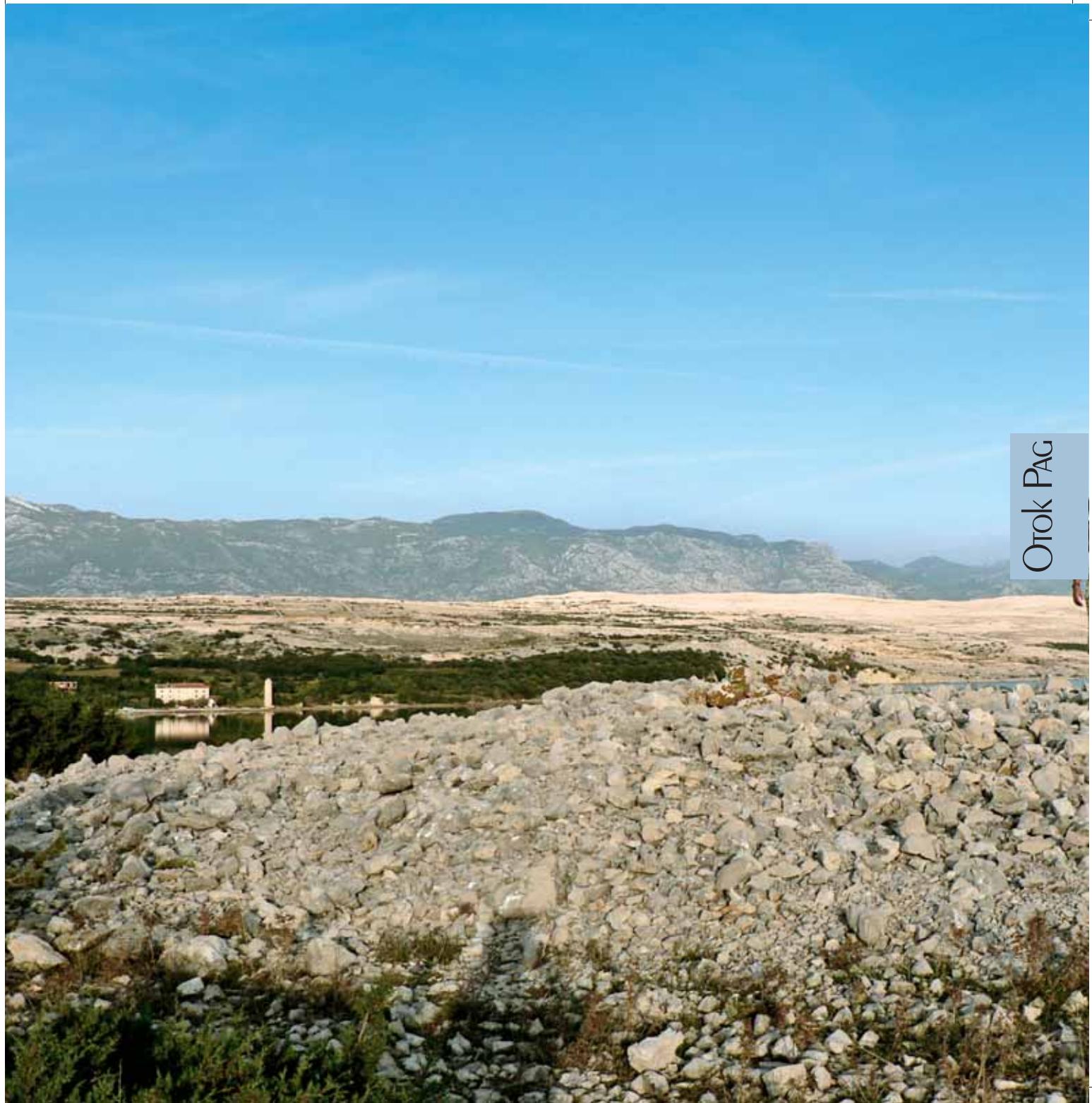
Najraniji jasni tragovi naseljavanja u širem novaljskom kraju stari su oko 5000 godina i potječu iz bakrenog doba. U prvom tisućljeću prije Krista, krajem brončanog i tijekom željeznog doba dovršen je proces etnogeneze domorodačkog stanovništva, koje iz antičkih pisanih izvora poznajemo pod imenom Liburni.

UVALA CASKA

Liburni, srođni susjednim Histrima na području Istre, ostali su u povijesti zapisani kao vješti pomorci. Obitavali su na prostoru od rijeke Raše na sjeveru do rijeke Krke na jugu, uključujući i sjevernojadranske otoke i živjeli u naseljima na uzvisinama, utvrđenima masivnim suhozidnim bedemima (gradine). Jedno takvo naselje nalazilo se na uzvisini zvanoj Košljun u zaleđu Caske. Za njega se prepostavlja da se u liburnsko doba nazivalo Kisom i bilo najznačajnije prapovijesno središte otoka.

Svoje su pokojnike Liburni pokapali u zgrčenom položaju, u grobovima izrađenim od kamenih ploča, pokrivenim kamenim grobnim humcima (tumuli). Upečatljiva skupina takvih humaka nalazi se u blizini uzvisine Sv. Jurja nad Caskom i na području Zrća, a najveći među njima smješten je na grebenu koji poluotok Zrće odvaja od Caske.

Otok Pag

5.

Arheološka istraživanja

Mnogi su znanstvenici u prošlosti obišli i opisali Casku, ali se dugo godina nitko nije prihvatio složenog posla istraživanja, zaštite i očuvanja njene bogate kulturno-povijesne baštine. Nakon nekoliko kraćih istraživačkih kampanja na kopnu i u moru, provedenih u drugoj polovici prošloga stoljeća, godine 2003. započela su sustavna arheološka istraživanja, koja su tijekom vremena prerasla u interdisciplinarnе istraživačke projekte koje vode Sveučilište u Zadru i Arheološki muzej u Zadru. U njima aktivno sudjeluje i više drugih hrvatskih i

UVALA CASKA

inozemnih muzejskih i znanstvenih institucija, kao i mnogi iskusni stručnjaci, mladi istraživači i studenti iz drugih europskih zemalja.

Prve istraživačke kampanje ostvarene su na području antičkoga groblja i u podmorju uvale, a potom i u stambenom dijelu rimskoga naselja te na uzvisini Sv. Jurja. Želja je istraživača razriješiti problematiku nastanka, razvitka i propasti antičkoga naselja i njegove veze s ostalim dijelovima povjesno-geografske cjeline nekadašnje Kise. Jednako tako, nastoji se uči u trag najstarijim tragovima naseljavanja uzvisine Sv. Jurja te obnoviti crkvu na njezinome vrhu. Planira se i organizirana prezentacija kulturno-povijesne baštine Caske što je osnovni preduvjet njezinog dugoročnoga očuvanja.

U posljednje vrijeme arheolozima su se u rješavanju problematike nastanka i nestanka naselja u Caski pridružili geolozi, paleontolozi i biolozi koji zajedničkim snagama nastoje rekonstruirati promjene obalne crte i cjelokupnog krajolika Caske tijekom različitih prapovijesnih i povijesnih razdoblja.

Otok Pag

6.

Rimska imanja

Tijekom prvih stoljeća po Kristu na istočnoj jadranskoj obali Rimljani izgradili niz gospodarskih i ladanjskih imanja (*villae rusticae*). Svako takvo imanje sastojalo se od stambenog prostora za boravak vlasnika, prostora namijenjenog stalnom boravku robova i sluga te prostora za preradu i skladištenje gospodarskih proizvoda. Bogatiji zemljoposjednici znali su imati više takvih rustičnih vila koje su bile središta udaljenijih poljoprivrednih posjeda, ali su osim njih imali još i kuću u gradu (*villa urbana*) ili njegovom predgrađu (*villa suburbana*).

UVALA CASKA

Arheološkim i geofizičkim istraživanjima na području Caske ušlo se u trag rimskim građevinama stambene i gospodarske namjene. U sjevernom dijelu uvale, na površini od oko 320 m^2 istraženi su ostaci skladišnih prostora vile, koji su se sastojali od dva dijelom obzidana podrumskoga prostora ukopana u zemlju do dubine od oko 2,4 m. U prvo vrijeme korišteni za skladištenje namirnica, oni su vremenom pretvoreni u otpadne jame u kojima je pronađena veća količina ulomaka keramičkog posuđa, životinjskih kostiju i ostalog organskog materijala. Pri dnu jedne od podrumskih prostorija pronađen je novac iz 1. st. pr. Kr., koji upućuje na moguće vrijeme nastanka prve građevine.

Dio skladišnih prostora sadržao je šest velikih keramičkih spremnika za poljoprivredne proizvode, do polovice ukopanih u zemlju. Takve posude Rimljani su nazivali dolijama (lat. *dolium*). Promjer dolja pronađenih u Caski iznosio je 165 cm, a visina oko 160-180 cm; njihova zapremina procijenjena je na oko 2400-2600 l. Krajem 2. ili početkom 3. st. po Kr. keramičke su posude bile prepolovljene i preslojene novom podnicom. Uništeni nadzemni dijelovi dolja, zajedno s kamenjem i

Otok Pag

UVALA CASKA

Drugi objekt otkriven je u blizini crkvice Sv. Antona. Na georadarskim snimcima uočava se niz prostorija grupiranih oko centralnog praznog prostora, a arheološkim istraživanjem manjega opsega otkriveni su za sada tek skromni ostaci nastambe iz vremena kasne antike. Ostatci rimskih zdanja nalaze se i na rtu Zrće.

Ostaci masivnih zidova koji se protežu uz morsku obalu na prostoru od Tunere/Turana do položaja zvanog Pod bužu različito se interpretiraju, a najčešće ili kao potporni zidovi izgrađeni sa ciljem zaustavljanja klizišta i intenzivnih erozivnih procesa ili kao ostaci gradskih zidina. Neovisno o tome što je bilo razlogom zašto su se Rimljani odlučili na tako zahtjevan graditeljski pothvat, očigledno je da im je do zemljišta na istočnim obroncima uvale bilo iznimno jako stalo.

Impresivan podzemni kanal stajaće visine očuvan je na području Vele pošte južno od Tunere/Turana, na mjestu koje domaće stanovništvo naziva Pod bužu. Kanal je danas prohodan u dužini od svega tridesetak metara, a njegov je izlaz zapunjeno sitnjim kamenjem s plaže. Zacijelo se i ovdje može pomišljati na infrastrukturni kanal za odvod vode.

Otok Pag

7.

Obitelj Kalpurnijevaca

Negdje na prostoru Caske nalazilo se imanje poznate rimske senatorske obitelji *Calpurnii Pisones*, o čemu svjedoči nalaz triju žrtvenika koje je postavila Kalpurnija, kći Lucija Kalpurnija Pizona, rimskog konzula 1. g. pr. Kr., a unuka Gneja Kalpurnija Pizona, rimskog konzula 23. g. pr. Kr. Dok je Kalpurnija boravila u Caski, njezina je obitelj prolazila teške trenutke: stric je 19. g. po Kr. bio optužen za ubojstvo mladog i omiljenog Germanika (nećaka cara Tiberija i brata cara Klaudija), što je završilo njegovim samoubojstvom u tijeku sudskoga procesa 20. g. po Kristu. Kalpurnijin otac također je počinio samoubojstvo 24. g. po Kr., u vri-

UVALA CASKA

jemelje namještenog sudskog procesa za navodnu uvredu veličanstva. Nakon toga situacija se u obitelji stabilizirala, a stvari krenule boljim tokom.

Jedini sačuvani žrtvenik jest onaj pronađen na položaju Gramache, koji je Kalpurnija postavila kao zavjet dvama ženskim božanstvima, prastaroj italskoj Dobroj božici (*Bona Dea*) i liburnskoj božici Heji. Žrtvenik nosi sljedeći natpis: *B(onae) d(eae) dom(inae) Heiae A[ug(ustae)] / triumphali terrae / marisq(ue) dominatric[i] / conservatric[i] / mentiumque bo[n]jarum / ac remediorum potenti / deae bene iudicanti / [C]alpurnia L. Pisonis aug(uris) f(ilia) / Cn. Pisonis neptis / d(onum d(edit).* On u prijevodu glasi: *Gospodarici Dobroj božici (i) Heji Augusti, slavodobitnoj vladarici zemlje i mora, čuvarici uma i imovine i moćnoj izlječiteljici, božici koja dobro sudi, daruje Kalpurnija, kći Lucija Pizona augura i unuka Gneja Pizona.* Razloge Kalpurnijinog zazivanja božice koja dobro sudi i čuva um i imovinu možemo tražiti u opisanoj teškoj situaciji u kojoj se početkom 1. st. po Kr. našla njezina obitelj.

Nadgrobni natpisi iz Caske, koji spominju robove i oslobođenike obitelji Kalpurnijevaca, također nedvojbeno svjedoče o njihovim posjedima na sjevernom dijelu otoka.

Otok Pag

8.

Rimski vodovod

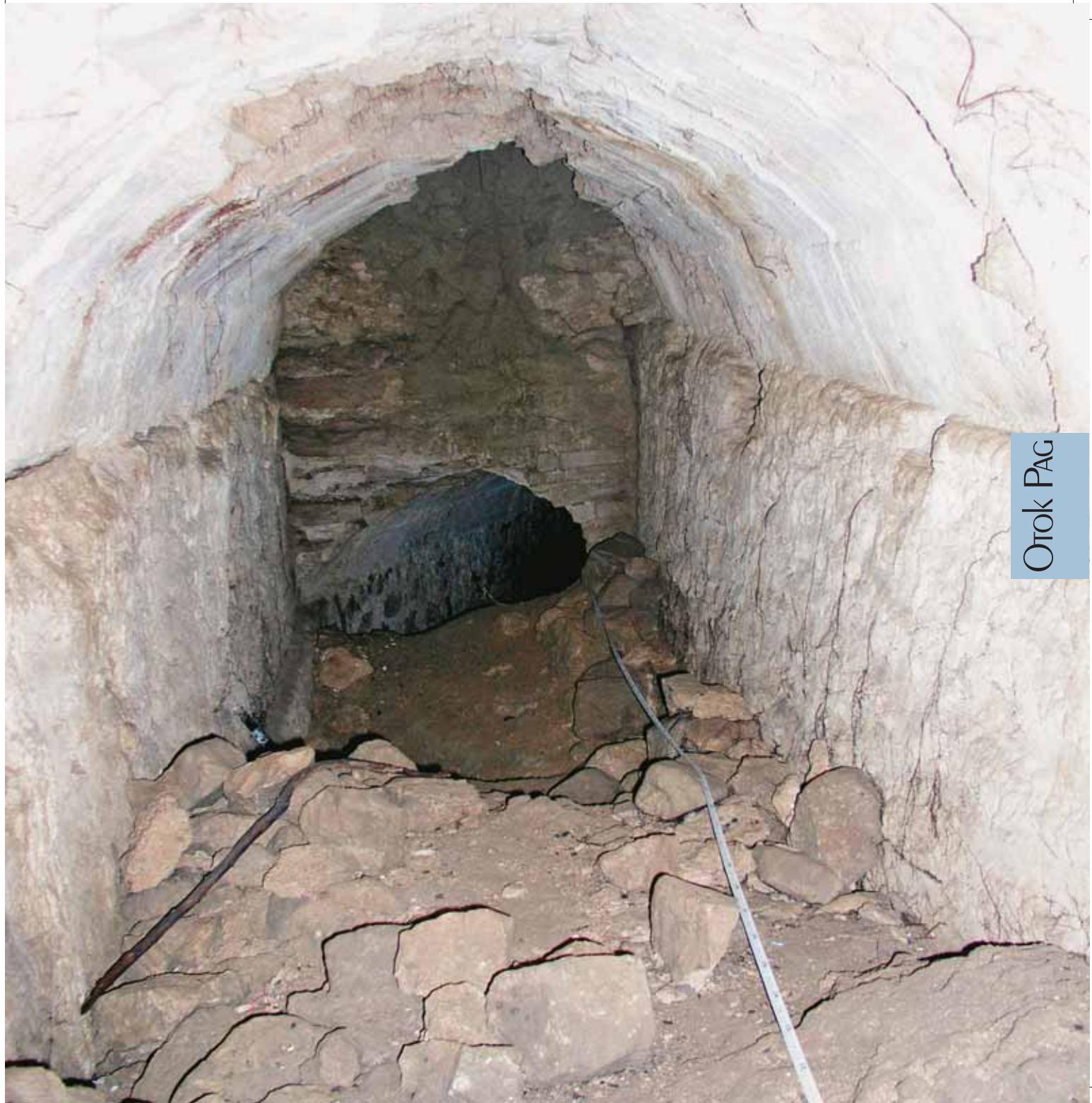
Opskrba pitkom vodom u antici bila je riješena izgradnjom nadzemnog vodovoda koji je u dužini od preko 8000 m s Vrela nedaleko Kolana vodio vodu u smjeru Caske i Zrća. Pretpostavku da su vodovod izgradili pripadnici obitelji Kalpurnija Pizona na prijelazu stare u novu eru za sada nije moguće potvrditi, ali ju dosadašnje spoznaje niti ne opovrgavaju.

UVALA CASKA

Ostaje nam za sada nepoznato mjesto na kojem je taj vodovod završavao. Njegovi sastavni dijelovi još nisu uspješno povezani u jedinstvenu cjelinu. Lukovi na kojima je počivao dio vodovodne trase podlegli su težini vremena, a u otočkom su se krajoliku očuvali dijelovi nosivih zidova i vodovodnih kanala.

Posebnu zanimljivost predstavlja pet velikih vodosprema izgrađenih na brdu Košljunu, koje su također u rimsko vrijeme činile dio složenog vodoopskrbnog sustava. Njegovo je istraživanje još uvijek u tijeku, a podzemni kanali, cisterne i razvodnici za vodu, očuvani duž sjeveroistočne obale Caske, vjerojatno su činili njegov sastavni dio.

Otok Pag

9.

Nekropola

Termin *nekropola* potječe od grčkih riječi *nekros* = mrtav i *polis* = grad, a u doslovnom prijevodu glasi *grad mrtvih*. Njime su Grci i Rimljani označavali svoja groblja pa je stoga preuzet u stručnu arheološku terminologiju.

UVALA CASKA

Arheološkim iskopavanjima provedenima od 2003. do 2007. godine, u zapadnom dijelu uvale, tik do poluotoka Zrće, otkriven je krajnji jugoistočni dio groblja koje je pripadalo antičkom naselju. Ukupno su istražena četrdeset i četiri paljevinska groba te jedan skeletni, koji se mogu datirati u prva četiri stoljeća po Kristu. Osobitost nekropole u Caski poseban je način izrade grobova, kakav za sada nije potvrđen niti na jednom drugom nalazištu.

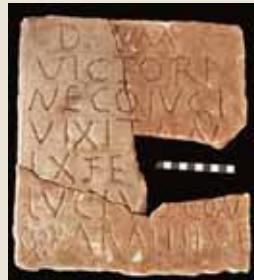
Pepeo i spaljene kosti pokojnika zajedno s grobnim prilozima polagali su se na zemljano dno grobne rake i prekrivali konstrukcijom izrađenom od krovne opeke i kupa kanalica u obliku dvoslivnoga krova. Dvije spojene kupe kanalice činile su stilizirani dimnjak kroz koji se moglo žrtvovati hranu i piće ili otvoriti prolaz za pokojnikovu dušu. Potom bi se grob obzidao pravokutnom konstrukcijom od lomljenog kamena i žbuke, čija je gornja površina zajedno s opisanim "dimnjakom", ostajala vidljiva na površini zemlje.

Otok Pag

Pokojnicima su se u grob prilagali razni predmeti za svakodnevnu uporabu, koji su im mogli poslužiti u zagrobnome životu. Keramičke uljanice trebale su osvijetliti mračan put na drugi svijet; u keramičkom i staklenom posudu valjalo je ponijeti potrebnu hranu i piće; novcem je trebalo platiti prijevoz u podzemlje preko podzemne rijeke Stiks, a svakodnevni predmeti trebali su pokojniku poslužiti da i na drugoj strani bude okružen dragim, poznatim stvarima. Da bi žene i dalje bile njegovane i lijepе, u grob su s njima polagani kozmetički pribor i nakit izrađeni od bronce, zlata, olova, željeza i kosti.

UVALA CASKA

U neposrednoj blizini grobova često se pronalaze amfore koje su vjerojatno ostavljene nakon ukopnih rituala ili posmrtnih gozbi, ili pak nakon prinošenja žrtava ljevanica. Grobovi su bili označeni nadgrobnim natpisima, kojih je do sada pronađeno desetak. Iz njih iščitavamo imena, starosnu dob i zanimanja nekadašnjih stanovnika Caske. Tako, na primjer, saznajemo da je Lucije postavio nadgrobni spomenik predragoj ženi Viktorini koja je doživjela 60 godina ili da je u Caski bio pokopan Atik, knjigovođa (*dispensator*) lokalnoga imanja.

Otok Pag

10.

Podmorje

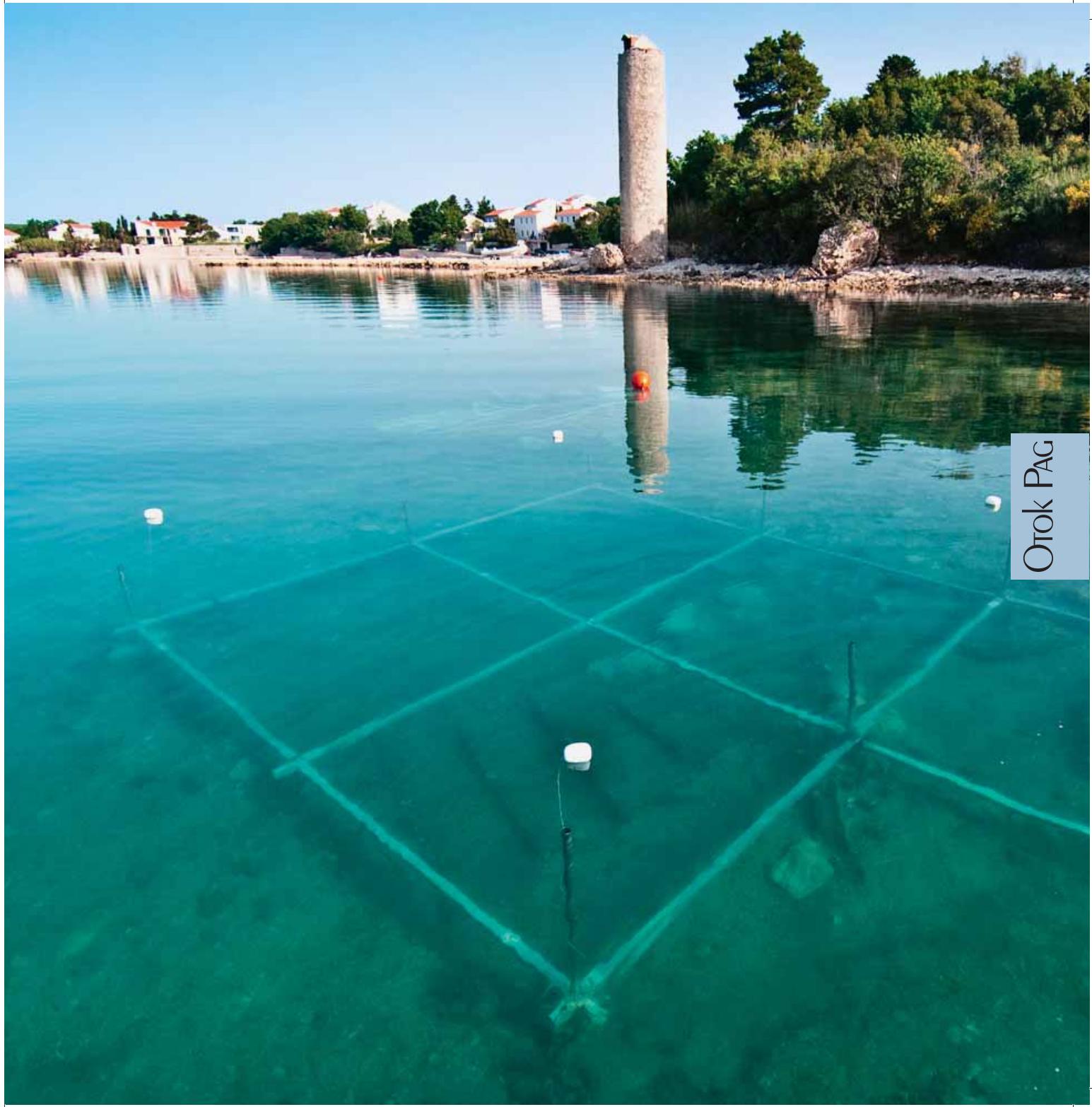
Podmorje Caske od davnine je privlačilo pozornost obiljem pokretne i nepokretne arheološke građe. Dio sitnih nalaza dospio je na morsko dno erozijom obale, a dio se i danas nalazi na svom originalnome mjestu. Pred ruševinama Kaštela i crkvice sv. Antona u sjevernom dijelu uvale nalaze se potopljeni ostatci devedesetak metara dugog lukobrana, izrađenog u obliku nasipa od lomljenog kamenja, koji je dno uvale

UVALA CASKA

štito od južnih vjetrova. Kulturni sloj s njegove vanjske i unutrašnje strane deboj je do pola metra. U njemu se pronađe ulomci odbačenoga keramičkog posuđa, građevinskoga materijala te staklenih i metalnih uporabnih predmeta.

Godine 2005. započelo je sustavno podmorsko istraživanje, a iste godine na prostoru lukobrana otkriveno je gotovo u cijelosti očuvano drveno sidro iz rimskoga vremena. Sidra kojima su krakovi i središnja greda bili izrađeni od drveta, a poprečna olovna prečka i olovna spojnica na krakovima davale im odgovarajuću čvrstoću i težinu, često su se koristila u antičko doba.

Otok Pag

UVALA CASKA

Tijekom istraživanja, na više mesta duž sjeverne i istočne obale uvale zapaženi su ostatci okomito zabijenih drvenih kolaca i stupova te vodoravno položenih greda. Svi oni, čini se, predstavljaju ostatke antičkih priobalnih konstrukcija koje su vjerojatno imale funkciju priručne operativne obale.

Otok Pag

11.

Šivani brod

Godine 2007. podmorje Caske ponovo je iznenadilo neuobičajenim nalazom. Na području uvalice Male pošte južno od Tunere/Turana ušlo se u trag ostatcima brodice izrađene tehnikom šivanja. Riječ je o starij mediteranskoj tehnici kojom su platice brodske oplate međusobno spajane uz pomoć uzice od biljnih vlakana, provučene kroz niz otvora duž njihovih rubova. Brtljenje se postizalo uz pomoć deblje pletenice

UVALA CASKA

postavljene s unutrašnje strane "šavova" i debelog sloja smole kojim su se premaživale unutrašnja i vanjska strana broda. Za izradu uzica i pletenica koristila se brnistra koje i danas ima napretek duž obala Caske. Rebra šivanih brodova odlikovala su se nizom utora s donje strane, izrađenih na mjestima "šavova" kako bi se izbjeglo trenje.

Prapovijesna tehnika šivanja u klasično je grčko doba u većem dijelu Sredozemlja u potpunosti istisnuta iz upotrebe, ali se na ograničenim geografskim prostorima zadržala još duboko u rimske, pa čak i srednjovjekovne doba. Jedan od takvih prostora bio je i sjeverni Jadran, u kojem su istočna i zapadna obala zadržale dvije različite prapovijesne brodograđevne tradicije.

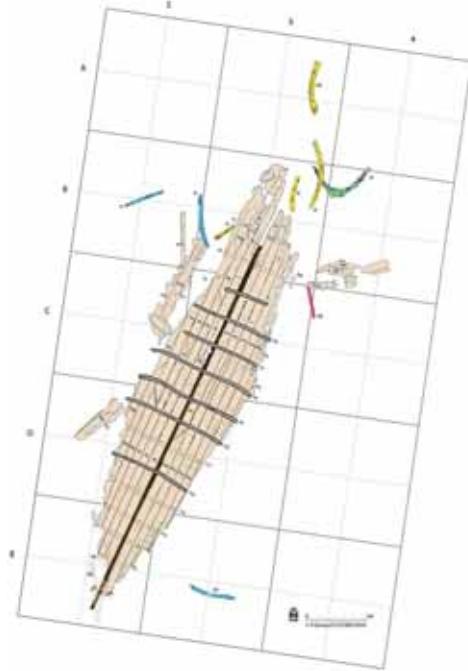
Otok Pag

UVALA CASKA

Brodica dužine oko 8 m bila je ispunjena smjesom lomljenog kamenja i žbuke i namjerno potopljena kako bi činila dio neke drvene, priobalne, vjerojatno pristanišne konstrukcije. Oko nje i kroz nju bio je zabijen niz drvenih kolaca, a u neposrednoj blizini pronađena je željezna sjekira s potpuno očuvanim drvenim držalom, koja je vjerojatno poslužila za obradu drvene građe. Sudeći prema ostalim pokretnim nalazima, brodica je korištena u 2. st. po Kr.

Otok Pag

12.

Utvrda i crkva Sv. Jurja

Na uzvisini Sv. Jurja nad Caskom nalaze se ostaci srednjovjekovne utvrde koja je možda mogla nastati već u kasnoantičkom razdoblju, i to možda baš u 6. stoljeću, u vrijeme bizantskog cara Justinijana i njegova ratovanja protiv Istočnih Gota. Ponovo uspostavljenu bizantsku vlast duž istočne obale Jadrana Justinijan je nastojao održati izgradnjom jedinstvenog fortifikacijskog sustava kojim se osiguravao plovidbeni put i mirna opskrba bizantske flote.

UVALA CASKA

Sudeći prema vidljivim ostacima, utvrda je bila pravokutnoga oblika, a u njezinom jugoistočnom uglu izgrađena je mala crkva Sv. Jurja. Današnja crkva potječe vjerojatno iz 14. stoljeća, ali je možda izgrađena na ostacima neke starije sakralne građevine. U njezinih je zidovima bilo ugrađeno nekoliko arhitektonskih ulomaka ukrašenih starokršćanskim i predromaničkim ornamentima, koji su nasilno razneseni nakon što je crkvica napuštena. Srećom, neki su od njih svoje mjesto našli u zbirci *Stomorici*, izloženoj u prostorijama župnog dvora u Novalji. Riječ je o ulomcima kamenog crkvenog namještaja koji potječe iz 9. stoljeća.

Otok Pag

UVALA CASKA

Godine 2006. započelo je snimanje postojećega stanja i arheološko istraživanje utvrde i crkve, koje je rezultiralo otkrićem spleta zidova iz ranije građevinske faze te srednjovjekovnog ukopa djevojčice ukrašene bogatim nakitom koji se sastojao od srebrnog prstena s krunom, brončane ogrlice i para brončanih jednojagodnih naušnica.

Otok Pag

13.

Ostale povijesne i prirodne zanimljivosti

Što se događalo u priobalju Caske nakon što je napušteno antičko naselje, nije nam poznato. Sudeći prema očuvanim dokumentima, obitelj Palčić doselila je u 15. stoljeću iz Paga i otkupila posjede u uvali. Njihovom zaslugom izgrađena je jednobrodna crkvica sv. Antona, uz koju je nastao i tzv. Kaštel. Što se u njemu nalazilo, teško je reći, a pripadnici obitelji Palčić spominju moguću prisutnost redovnika. Objekti građevine danas su ruševine u izrazito lošem stanju, koje bi se u budućnosti mogle iskoristiti u funkciji malog muzeja posvećenoga starinama Caske.

UVALA CASKA

Nedaleko crkvice sv. Antona nalazi se okrugli kameni toranj za promatranje kretanja tuna, poznat pod imenom Tunera/Turan, koji je 1888. godine izgradila obitelj Palčić. Svojom osebujnošću on budi znatiželju posjetitelja i danas predstavlja svojevrsni simbol Caske. Za razliku od mnogih drvenih konstrukcija duž hrvatske obale, riječ je o jedinom takvom tornju izrađenom od kamena. Pučki pjesnik Radoslav Dabo spominje na obalama Caske još dvije tunere, glavnu u uvali Klopotnici i pomoćnu na rtu između Caske i Zrća. Ukoliko su one doista postojale, vrlo je vjerojatno da su bile izrađene od drveta.

Unosan lov na tune na Caski i Zrću potrajao je do 1960. godine. Za njega su se u starini koristile duge i uske brodice zvane ladve, izrađene od jednog komada drveta i ponekad povećane dodavanjem bočnih dasaka, kojima se upravljalo uz pomoć vesala postavljenih na dugačku poprečnu gredu zvanu jaram ili igo. Ladve se danas više ne koriste, a Gjuro Szabo zabilježio ih je na području Caske još tridesetih godina prošloga stoljeća, u vrijeme kad su u ostalim krajevima već potpuno nestale iz upotrebe.

Otok Pag

UVALA CASKA

U plitkome moru duž plaže u dnu uvale može se lako uočiti dugačka ravna kama na ploča, u amaterskim radovima interpretirana kao rimska cesta. Riječ je u stvari o plažnoj stijeni nastaloj cementiranjem karbonatnih čestica plaže, koje se događa u zoni plime i oseke, u određenim prirodnim uvjetima. Proces njezinoga nastanka nije do kraja objašnjen, ali se prepostavlja da može biti izazvan kalcijevim karbonatom iz slatke vode koja prodire kroz tlo iz močvarnoga zaleđa. Sudeći prema stariosnim analizama, plažna stijena u Caski recentna je tvorevina nastala sredinom dvadesetoga stoljeća. S obzirom na činjenicu da se na plaži nalaze ulomci rimskog keramičkog materijala, logično je da su i oni tijekom procesa cementiranja postali njezinim sastavnim dijelom.